

Nr 59.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1921 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t dels i statsverkspropositionen, dels ock i propositionen nr. 2 om tilläggsstat för år 1921 gjorda framställningar.

(1:a avd.)

1:o.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t i punkt 14 under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, med uteslutande av de under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna ordinarie anslagen å dels 9,000 kronor till mejerielevers undervisande vid enskilda mejerier och dels 3,000 kronor till stipendier åt personer, vilka vid enskilda mejerier genomgå fullständig lärokurs i mejerihantering, under samma anslagstitel uppföra till lägre mejeriskolor för kvinnor ett ordinarie anslag av 35,000 kronor.

Lägre mejeriskolor för kvinnor.

Beträffande utredningen i ärendet hänvisas till det vid nämnda proposition fogade statsrådsprotokollet.

Såsom departementschēfen erinrat finnes för närvarande till mejerielevers undervisande och till stipendier åt personer, som vid enskilda mejerier genomgå fullständig lärokurs i mejerihantering, under ordinarie anslagstiteln undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar anslag å tillhoppa 12,000 kronor. Vidare ger statsrådsprotokollet vid handen, att Kungl. Maj:t för vart och ett av åren 1917—1921 utöver berörda 12,000 kronor för undervisning av mejerielever anvisat ett belopp av 7,400 kronor, som senast utgått från den till Kungl. Maj:ts förfogande ställda delen av anslaget till undervisningsanstalter för jord-

Utskottet.

bruk och lantmannanäringar. Slutligen har Kungl. Maj:t från och med år 1916 årligen anvisat medel — huvudsakligen från sistnämnda anslagsdel — till uppehållande av den lägre mejeriskolan för kvinnliga elever vid Alnarp, som för år 1920 uppgått till 5,500 kronor.

Omförmälda anslag med undantag av anslaget till sistnämnda skola utgå som understöd till s. k. mejeristationer, för vilka reglemente fastställt av lantbruksstyrelsen (bih. till Svensk författningssamling 24 år 1890). Av reglementet framgår, att de nuvarande mejeristationernas ändamål vore att vid enskilda välskötta, tidsenligt inrättade mejerier genom praktisk och teoretisk undervisning utbilda antagna elever till dugliga och skickliga mejerskor. Denna undervisning, som vore avsedd att för varje elev upptaga en tid av två år, skulle inhämtas vid två särskilda mejeristationer, varvid ett år tillbringades vid vardera stationen. Av statsrådsprotokollet inhämtas vidare, att vid första årets stationer, 17 till antalet, undervisades i regel 2 och vid andra årets stationer 4—6 elever. Andra årets stationer, vid vilka undervisningen bedreves mera skolmässigt, kunde i viss mån betraktas som skolor. Inom landet funnes för närvarande 7 andra årets stationer. Från dem utexaminerades årligen omkring 38 mejerskor. Till bestridande av kostnaderna för de båda undervisningsåren hade för varje elev av allmänna medel utgått i medeltal 510 kronor.

Kungl. Maj:ts förevarande framställning avser en omorganisation av den lägre mejeriundervisningen för kvinnor. Enligt detta förslag skulle inrättas sju ettåriga mejeriskolor för kvinnliga elever att förläggas till välskötta tidsenliga mejerier. Elevantalet vid varje skola beräknades till i medeltal 8. Huvudläraren vid dylik skola skulle vara mejerikonsulent eller äga därmed jämförliga betingelser att meddela här ifrågavarande undervisning. Den av sakkunniga i ärendet föreslagna timplanen för den teoretiska undervisningen skulle i huvudsak tillämpas vid skolorna. Minst två års praktik i mejeriyrket skulle fordras för inträde i mejeriskola. Såsom föreståndare för sådan skola skulle mejeriägaren vara skyldig att emottaga ett visst antal frielever, som på hans bekostnad avgiftsfritt åtnjöte undervisning, kost och bostad mot det arbete eleverna utförde i mejeriet. Antalet frielever vid varje skola skulle med tagen hänsyn till hela elevantalet vid skolan bestämmas av lantbruksstyrelsen. Vid samtliga skolor har dock ansetts kunna mottagas sammanlagt minst 42 frielever. Föreståndaren borde vidare vara skyldig att mottaga visst antal betalande elever. Jämväl detta antal har ansetts böra bestämmas av lantbruksstyrelsen, dock så att minst 14 elever skulle kunna antagas vid samtliga skolor. Ävenså skulle lantbruksstyrelsen bestämma

de betalande elevernas avgift. Föreståndaren skulle slutligen vara skyldig att anställa kompetent instruktionsmejerska, ställa lämpliga undervisningslokaler med värme och lyse samt tidsenliga mejeriinventarier till förfogande, bekosta läkarvård åt frieleverna ävensom bestrida nödiga skjutsar för lärare och elever samt annonsering. Enligt förslaget skulle han härför åtnjuta en ersättning i ett för allt av 2,000 kronor. Till mejeriskolas huvudlärare, vilken, bland annat, skulle handhava undervisningen i mejerilära, skulle enligt förslaget utgå en fast lön av 800 kronor jämte, därest han ej vore boende på platsen, 300 kronor till bestridande av utgifterna för resor till samt kost och bostad under vistelse vid skolan. Till dylik befattning syntes annan person än mejerikonsulent icke gärna böra ifrågakomma.

I likhet med vad som förekommer vid lantbruksskolor, lantmannaskolor och lantushållsskolor skulle enligt det föreliggande förslaget stipendier kunna beredas obemedlade och mindre bemedlade elever vid de kvinnliga mejeriskolorna. Beloppen härav hava liksom beträffande lantbruksskola föreslagits till 180 respektive 100 kronor.

Under ärendets behandling har från vissa håll någon tveksamhet gjort sig gällande rörande lämpligheten av att, såsom det föreliggande förslaget innebär, i vårt vidsträckta land med i skilda trakter därav rådande olikartade förhållanden ordna ifrågavarande undervisning efter en och samma linje. Visserligen vore den föreslagna undervisningsformen ägnad att bättre än hittills tillgodose det teoretiska kravet, men å andra sidan kunde, vad anginge den praktiska utbildningen, därav föransledas vissa olägenheter. I sistnämnda avseende har sålunda särskilt uttalats, att för de delar av Norrland och mellersta Sverige, som vore i saknad av sådana större mejerier, vid vilka — efter den nuvarande första årskursens borttagande — den för inträde till de föreslagna mejeriskolorna erforderliga förutbildningen lämpligen skulle kunna beredas, svårigheter skulle uppstå att till elever vid skolorna erhålla personer, vilka efter vid skolan åtnjuten teoretisk undervisning kunde beräknas vara skickade såsom mejeriledare. Det vore ock så mycket mera angeläget att i nämnda landsdelar till dessa befattningar kunna erhålla verkligt dugande personer, som mejerierna därstädes i allmänhet vore förenade med smör- och osttillverkning.

Vid prövning av det föreliggande förslaget har utskottet funnit övervägande skäl tala för bifall till förslaget, varför utskottet biträder detsamma. I anledning emellertid av vad, såsom ovan nämnts, framhållits, vill utskottet uttala den förvissningen att, därest det skulle visa sig möta svårigheter, att på sätt i Kungl. Maj:ts förevarande framställ-

ning förutsättes, åvägabringa den erforderliga förutbildningen, lantbruksstyrelsen icke skall underlåta att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på saken samt föreslå Kungl. Maj:t vidtagande av de åtgärder, som kunna anses vara av förhållandena påkallade. Med hänsyn till att såsom ovan nämnts Kungl. Maj:t för mejeriundervisningens uppehållande, utöver det ordinarie anslaget å 12,000 kronor, jämväl tagit i anspråk viss del av den till Kungl. Maj:ts disposition ställda delen av anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» och det nu föreslagna till 35,000 kronor förhöjda ordinarie anslaget enligt förslaget icke skulle medföra annan anslagsminskning än att ovanberörda 12,000 kronor uteslutas, torde Kungl. Maj:t icke heller sakna nödiga medel till sådana åtgärders vidtagande.

Under åberopande av det anförda och med erinran att de föreslagna stipendiebeloppen motsvara de av riksdagen på statsutskottets hemställan för elever vid folkhögskolor bestämda, får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med uteslutande av de under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna ordinarie anslagen å dels 9,000 kronor till mejerielevs undervisande vid enskilda mejerier och dels 3,000 kronor till stipendier åt personer, vilka vid enskilda mejerier genomgå fullständig lärokurs i mejerihantering, under samma anslagstitel uppföra till lägre mejeriskolor för kvinnor ett ordinarie anslag av 35,000 kronor.

Vid bifall härtill kommer förenämnda anslagstitel att undergå höjning med 23,000 kronor.

2:o.

Ökat understöd åt lantmannaskolor och lantlänshållsskolor för läsåret 1921—1922.

I statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln har Kungl. Maj:t vidare i punkt 24 föreslagit riksdagen att å extra stat för år 1922 såsom särskilda förslagsanslag anvisa dels för beredande av ökat understöd för läsåret 1921—1922 åt lantmannaskolor 106,500 kronor, dels ock för beredande av ökat understöd för samma läsår åt lantlänshållsskolor 52,200 kronor, att i vartdera fallet utgå med högst 30 procent av skolan eljest enligt gällande bestämmelser tillkommande understöd av statsmedel, anslag till ålderstillägg samt särskilt dyrtidstillägg till lärarpersonalen icke inräknat, samt i varje fall oberoende av huruvida inom orten tillskjutes däremot helt eller delvis svarande belopp.

Uti propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1921 (nr 2)

har Kungl. Maj:t därjämte i punkten 8 under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att å tilläggsstat för år 1921 såsom särskilda förslagsanslag anvisa dels för beredande av ökat understöd för läsåret 1920—1921 åt lantmannaskolor 71,000 kronor, dels ock för beredande av ökat understöd för samma läsår åt lantbruksskolor 34,800 kronor, att i vartdera fallet utgå med belopp, som tillika med understöd från av 1920 års riksdag för ändamålet anvisat anslag uppgå till högst 40 procent av skolan eljest enligt gällande bestämmelser tillkommande understöd av statsmedel, anslag till ålderstillägg samt särskilt dyrtidstillägg till lärarpersonalen icke inräknat, samt i varje fall oberoende av huruvida inom orten tillskjutes däremot helt eller delvis svarande belopp.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 50—53 i nionde huvudtiteln.

För tid, då den vid 1919 års lagtima riksdag beslutade regleringen av lönerna vid statsunderstödda lantmanna- och lantbruksskolor hittills varit gällande, har riksdagen såsom förslagsanslag anvisat å extra stat till beredande av ökat understöd åt lantmannaskolor för år 1920 60,000 kronor och för år 1921 80,000 kronor samt för beredande av ökat understöd åt lantbruksskolor för år 1920 (januari—oktober) 21,000 kronor och för år 1921 35,000 kronor. Beträffande anslagen för år 1921 har tillika föreskrivits, att dessa skulle utgå med högst 20 procent av lantmanna- och lantbruksskolor eljest enligt gällande bestämmelser tillkommande understöd av statsmedel, särskilt dyrtidstillägg till lärarpersonalen icke inräknat, oberoende av huruvida inom orten tillskjutes däremot helt eller delvis svarande belopp.

Kungörelser om dessa för år 1921 anvisade understöd hava utfärdats den 30 juni 1920 (nr 468 och 470).

För innevarande år utgår till lantmannaskolor och lantbruksskolor ett extra understöd motsvarande 20 procent av de för skolorna uppförda ordinarie anslagen.

Förevarande framställning avser dels beredande åt nämnda skolor för år 1921 av ett till 40 procent förhöjt extra understöd, dels beviljande för år 1922 av ett efter 30 procent av de ordinarie anslagen beräknat ökat understöd.

Då innevarande riksdag redan på statsutskottets hemställan såsom ökat understöd för åren 1921 och 1922 till folkhögskolor beviljat ett efter enahanda grunder, som föreslagits i Kungl. Maj:ts förevarande framställning, beräknat anslag och då enligt utskottets mening likformighet i förevarande avseende bör vara rådande mellan ifrågakvarande skolor, har utskottet icke velat motsätta sig det föreliggande förslaget.

Utskottet.

Till utskottets kännedom har emellertid kommit, att fall inträffat, då lantmannaskola kommit i åtnjutande av statsunderstöd, oaktat skolan under en följd av år icke uppfyllt det för sådant statsbidrags utgående stadgade villkor med avseende å visst minimiantal elever ävensom att vid en del skolor det erforderliga antalet kunnat erhållas endast genom antagande av jämväl underåriga elever. Utskottet vill visserligen icke bestrida, att sådana omständigheter kunna vara för handen, då för en skola undantag från nämnda föreskrift bör lämnas och det är just med hänsyn härtill, som Kungl. Maj:t medgivits viss dispensrätt i nu ifrågavarande avseende. Det bristande elevantalet i de nu åsyftade fallen torde dock vara att hänföra till att lantmannaskolornas antal utan direkt avseende å det verkliga behovet ökats i sådan omfattning, att skolorna i konkurrens med varandra icke kunnat uppnå det stadgade elevantalet. Lantbruksstyrelsen har ock i sitt den 18 december 1920 till Kungl. Maj:t avgivna utlåtande angående statsunderstöd för läsåret 1920—1921 åt lantmannaskolor uttalat, att den alltjämt minskade elevfrekvensen vid dessa skolor tydde på att skolornas antal vore väl högt och att sålunda vissa av dem näppeligen torde för framtiden böra understödjas med statsmedel. Av utlåtandet framgår jämväl, att styrelsen beträffande viss skola huvudsakligen för att icke de därvid anställda lärarna skulle berövas sin utkomst tillstyrkt statsbidrags utgående.

Då det enligt utskottets mening är en angelägenhet av vikt, att antalet lantmannaskolor hålles inom gränsen för vad som kan anses motsvara det verkliga behovet inom respektive orter, är utskottet av den förvissningen, att Kungl. Maj:t skall med uppmärksamhet följa förhållandena å ifrågavarande område, och förväntar utskottet, att Kungl. Maj:t skall med all den varsamhet, som dessa kunna betinga, använda den Kungl. Maj:t tillkommande dispensrätten i fråga om minimiantalet elever.

Under uttalande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må

1) å extra stat för år 1922 såsom särskilda förslagsanslag anvisa

dels för beredande av ökat understöd för läsåret 1921—1922 åt lantmannaskolor 106,500 kronor,

dels ock för beredande av ökat understöd för samma läsår åt lantbruksskolor 52,200 kronor,

att i vartdera fallet utgå med högst 30 procent av skolan eljest enligt gällande bestämmelser tillkommande understöd av statsmedel, anslag till ålderstill-

lägg samt särskilt dyrtidstillägg till lärarpersonalen icke inräknat, samt i varje fall oberoende av huruvida inom orten tillskjutes däremot helt eller delvis svarande belopp;

2) att å tilläggsstat för år 1921 såsom särskilda förslagsanslag anvisa

dels för beredande av ökat understöd för läsåret 1920—1921 åt lantmannaskolor 71,000 kronor,

dels ock för beredande av ökat understöd för samma läsår åt lantbruksskolor 34,800 kronor,

att i vardera fallet utgå med belopp, som tillika med understöd från av 1920 års riksdag för ändamålet anvisat anslag uppgå till högst 40 procent av skolan eljest enligt gällande bestämmelser tillkommande understöd av statsmedel, anslag till ålderstillägg samt särskilt dyrtidstillägg till lärarpersonalen icke inräknat, samt i varje fall oberoende av huruvida inom orten tillskjutes däremot helt eller delvis svarande belopp.

3:o.

Under punkt 25 i nionde huvudtiteln har Kungl. Maj:t slutligen föreslagit riksdagen att för beredande av höjda stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter under läsåret 1921—1922 å extra stat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag av 90,000 kronor.

Höjda stipendier åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

I riksstaten finnes under ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanärningar» upptaget ett förslagsanslag å 100,000 kronor till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

För beredande av höjda stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid dylika anstalter har riksdagen å extra stat för vart och ett av åren 1919—1921 anvisat ett förslagsanslag av 30,000 kronor. Det för år 1921 anvisade anslaget är avsett för läsåret 1920—1921, och har Kungl. Maj:t den 30 juni 1920 utfärdat kungörelse härom (nr 471).

För närvarande utgå vid lantmannaskola, lantbruksskola, vid teoretisk vinterkurs vid lantbruksskola i Norrland och Dalarna samt vid utbildningskurs för kvinnliga ladugårdsskötare i nämnda landsdelar stipendier med 35 kronor för obemedlad och 20 kronor för mindre bemedlad elev för månad. Dessa stipendier föreslås nu höjda till 45 respektive 25 kronor. Till elever vid vanlig kurs vid lantbruksskola utgå

Utskottet.

för läsår stipendier om 140 respektive 80 kronor. Enligt förevarande framställning skulle dessa höjas till 180 respektive 100 kronor per år. Till deltagare i fast småbrukarkurs med särskilt antagna elever utgå nu 1 krona 50 öre per dag, och föreslås ej någon ändring däri med hänsyn till att detta understöd motsvarar för månad om 30 dagar 45 kronor eller det belopp, som föreslagits för obemedlad elev vid lantmannaskola m. fl.

De höjda stipendierna äro avsedda att utgå från och med läsåret 1921—1922, och beräknas för ändamålet ett anslag för år 1922 av 90,000 kronor. Vad sålunda föreslagits tillstyrkes av utskottet. I samband härmed vill utskottet lika med departementschefen framhålla vikten av att en undersökning rörande frågan om de av statsmedel utgående stipendierna kommer till stånd för utrönande huruvida och i vad mån enhetliga grunder för bestämmande av stipendiebeloppen lämpligen kunna införas.

Under erinran att riksdagen redan på statsutskottets hemställen beträffande folkhögskolor beviljat ett efter motsvarande stipendiebelopp beräknat förhöjt anslag och då jämväl i nu förevarande avseende likformighet bör råda mellan dessa skolor och nu ifrågavarande undervisningsanstalter, får utskottet hemställa,

att riksdagen må för beredande av höjda stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter under läsåret 1921—1922 å extra stat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag av 90,000 kronor.

Stockholm den 19 maj 1921.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Ericsson Aaby, Norin, Hellström, Träff, Ingeström, Elisson, Barthelson* och *Lindskog* samt

från andra kammaren: herrar greve *Hamilton, Nilsson* i Tånga, *Öberg, Johansson* i Uppmälby, *Olsson* i Broberg, *Ericsson* i Arboga, *Broander* och *Danielsson*.